

ต้นไม้ตามหัวไร่ปลายนา

โดย ผศ.วิพัทธ์ จินตนา Ph.D.

ความเชื่อของชาวนบตกับการอนุรักษ์พันธุ์ไม้วงศ์ยาง

ในชนบททางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีความเชื่อที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีปู้ตา โดยศาลปู้ตาหรือดอนปู้ต้ามักสร้างขึ้นในพื้นที่ดอนภายในหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีไม้ตระกูลยางเป็นไม้เด่นขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าตัดไม้ หรือจับสัตว์บริเวณที่อยู่รอบๆ ดังนั้น จึงยังพบว่ามีพันธุ์ไม้ในวงศ์นี้หลงเหลืออยู่ในบริเวณรอบหมู่บ้าน และตามหัวไร่ปลายนา

ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ

ยางเหียง

Dipterocarpus obtusifolius

ชื่อวงศ์ Dipterocarpaceae

ชื่ออื่น เหียง กราด ตะแบง สะแบง เหียงพลวงและเหียงโอน เป็นต้น

เป็นไม้ยืนต้น ผลัดใบ สูง 15-30 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ลำต้นเปลาตรง เปลือกสีน้ำตาลเทา ใบ เดี่ยวรูปรีแกมไข่ หรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายใบทู่ โคนใบมน หรือหยักรูปหัวใจ ผิวใบมีขนนุ่ม เส้นแขนงใบ 10-15 คู่ ก้านใบยาว 3.5-4.5 เซนติเมตร ดอก สีชมพู ออกเป็นช่อ

ตามง่ามใบ ผล กลม เกี้ยง เส้นผ่าศูนย์กลาง 3-3.5 เซนติเมตร มีปีกยาวใหญ่ 2 ปีก และปีกสั้น 3 ปีก ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคม ผลแก่ระหว่างเดือนมกราคม-มิถุนายน

พบขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ในป่าเบญจพรรณแล้งและป่าเต็งรังในทั่วทุกภาคของประเทศไทย ที่ระดับความสูงตั้งแต่ระดับน้ำทะเลเฉลี่ยไปจนถึงระดับ 1,200 เมตร MSL

เนื้อไม้ ใช้ก่อสร้างทั่วไป เช่น เสา ฝา พื้น ราว ตง และหมอนรองรางรถไฟ

น้ำมัน ใช้ยาเบื่อ ยาแนวไม้ ทาเครื่องจักรสาน ทำได้ ใช้กับเครื่องยนต์แทนน้ำมันซีล และผสมยา

ชนิดเห็ดราเอคโตไมคอร์ไรซาร์ที่พบ

1. *Astraeus hygrometricus* (Pers.) Morg
2. *Boletellus ananas*(Curt.) Mun.
3. *Geastrum saccatum* Fr.
4. *Marasmius* spp.
5. *Russula sanguinea* Fr.

รัง

Shorea siamensis

ชื่อวงศ์ Dipterocarpaceae

ชื่ออื่น เป่า เปาดอกแดง เรียง เรียงพนม และฮัง เป็นต้น

ไม้ต้นผลัดใบสูง 15-25 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มค่อนข้างโปร่ง ลำต้น เปลวตรง แตกร่องลึก ตกชั้นสีเหลืองขุ่น เปลือกในสีน้ำตาลแดง เนื้อไม้สีน้ำตาลอ่อนถึงน้ำตาลอมเหลือง ใบ รูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 7-12 เซนติเมตร ยาว 10-20 เซนติเมตร ปลายใบมน หรือเว้าเล็กน้อย โคนใบเว้า ผิวใบเกลี้ยงถึงมีขนนุ่ม เส้นแขนงใบ 14-18 คู่ ก้านใบยาว 3-4 เซนติเมตร ใบแก่สีแดงถึงแดงส้ม ดอก สีเหลืองอ่อน ออกเป็นช่อตามกิ่งและปลายใบ ผล รูปไข่ ปลายเป็นติ่งแหลม กว้าง 1-1.5 เซนติเมตร ยาว 1.5-2 เซนติเมตร มีปีกยาว 3 ปีก ปีกสั้น 2 ปีก ออกดอกระหว่างเดือนตุลาคม-มีนาคม ผลแก่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม

เนื้อไม้ ใช้ก่อสร้างทั่วไป เช่น เสา พื้น ราว ตง และหมอนรองรางรถไฟ เป็นต้น

ชัน ใช้ผสมน้ำมันยางทาไม้ ยาเบื่อ ยาแนวไม้ และภาชนะที่ทำด้วยไม้ไผ่

ชนิดเห็ดราเอคโตไมคอร์ไรซาร์ที่พบ

1. *Amanita coccora*
2. *A. hemibapha* (Berk.&Br.) Sacc.
3. *Astraeus hygrometricus* (Pers.) Morg.
4. *Russula delica* Fr.

ตะแบกนา

Lagerstroemia floribunda Jack

ชื่อวงศ์ Lythraceae

ชื่ออื่น ตะแบกไข่ เปื่อยนา เปื่อยหางค่าง บางอตะมะกอ เป็นต้น

ไม้ผลัดใบขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้น เปลวตรง ส่วนโคนต้นเป็นพูพอน เปลือกนอกสีเทาหรือเทาอมขาว มีรอยแผลเป็น เปลือกในสีชมพู ใต้เปลือกในสีม่วง เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ใบเดี่ยว รูปขอบขนานและรูปหอก กว้าง 5-7 เซนติเมตร ยาว 12-20 เซนติเมตร ตัวใบมักมีวนขอบทั้งสองข้างขึ้นด้านบน เส้นแขนงใบมี 8-15 คู่ ปลายเส้นโค้งจรดกับเส้นถัดไปก่อนถึงขอบใบ ก้านใบสั้นมาก ยาวไม่เกิน 5 เซนติเมตร ดอก ออกรวมกันเป็นช่อกระจุก แยกแขนงตามปลายกิ่ง ดอกบานเต็มที่กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร กลีบดอกแก่สีขาวมีลักษณะยับย่น ผล ผลแห้งรูปรีๆ ยาวไม่เกิน 2 เซนติเมตร มีขนคลุมประปราย ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีน้ำตาลดำ จะแตกด้านบนเป็น 6 แฉก เมล็ดเล็ก มีปีกโค้งด้านบน ออกดอกเดือน มิถุนายน-ตุลาคม ผลแก่เดือนมีนาคม

พบขึ้นประปรายในป่าเบญจพรรณค่อนข้างชื้นทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ส่วนภาคตะวันออกและภาคใต้ขึ้นอยู่มากในป่าดงดิบ ป่าน้ำท่วม และพบตามท้องนาทั่วทุกภาคของประเทศ ที่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 20-300 เมตร

เนื้อไม้ ใช้ทำสิ่งก่อสร้างประเภท เสา กระดานรองพื้น รอด ตง คาน เครื่องมือการเกษตร ใช้ทำฟืนให้ความร้อน 4,664 แคลอรี/กรัม

ด้านสมุนไพร

ราก แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อเมื่อมีไข้

เปลือก แก้บิด ไข้ดิสเทรีย แก้ท้องร่วง

เนื้อไม้ ขับโลหิตระดูสตรี แก้โลหิตจาง ขับระดูขาว

ใบ แก้ไข้

ขนดอก บำรุงตับ บำรุงปอด บำรุงหัวใจ

References:

กรมป่าไม้และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2542. ไม้ยางและไม้ในวงศ์ไม้ยาง เล่ม 1 และ 3 ส่วนรวมพรรณไม้ยางนาและไม้ในวงศ์ไม้ยาง เพื่อทอดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. กรุงเทพฯ.

ธงชัย เปออินทร์ และนิวัตร เปออินทร์. 2544. ต้นไม้ยาบ้ารู้. บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด. กรุงเทพฯ

Saowakontha, S. et al. 1989. Roles of food gathered from the forest in self reliance and nutritional status of villagers in Northeast Thailand: A case study of Ban Nong Khong. In: Brikman, W. ed. Why natural forests are linked with nutrition, health and self reliance of villagers of Northeast Thailand. Khon Kaen.